

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Західноукраїнський національний університет****Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій****Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія****Миколюк Іван Володимирович****Організаційно – правові домінанти митного контролю, побудованого на системі ідентифікації та управління ризиками / Organization and Legal Dominants of Customs Control Based on Customs Risk Identification and Management**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійна програма – Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконала студент групи
ФМСзм-21Миколюк І.В.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, А.Я. Кізима

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" _____ " _____ 2022 р.

Завідувач кафедри _____ О.П. Кириленко

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Зміст поняття митні ризики.....	6
1.1. Ризики як економічне поняття та їх класифікація.....	6
1.2. Поняття митного ризику та умови його виникнення.....	10
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2 Прагматика попередження та ефективної протидії митним ризикам в Україні.....	19
2.1. Аналіз формування показників митного контролю	19
2.2. Моніторинг ефективності попередження митних ризиків у системі митного контролю.....	25
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3 Основні напрями вдосконалення системи управління митними ризиками в Україні у контексті світового досвіду.....	38
3.1. Світовий досвід управління митними ризиками.....	38
3.2. Вектори вдосконалення управління митними ризиками в Україні.....	45
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ризики існують у всіх сферах суспільно – політичного життя. Їхнє врахування є невід’ємним елементом успішного функціонування того чи іншого виду діяльності. Нагальною є потреба моделювання ситуацій до яких можуть призводити вони на практиці.

У митній справі уникнути різноманітних ризиків практично неможливо, внаслідок великого обсягу зовнішньоекономічних операцій, великої кількості учасників митних процесів як зі сторони бізнесу, так і держави.

Саме тому, що митна діяльність органічно пов’язана з виникненням великої кількості ризиків, зокрема недоотримання митних платежів внаслідок заниження митної вартості товарів і виникла нагальна потреба у функціонуванні такого явища як митний контроль і такого його прогресивного інструменту як система управління ризиками. Основним органом митного контролю є Державна митна служба України, яка є основним контролюючим органом у сфері здійснення митної політики. Цей контроль полягає у недопущенні різноманітних порушень при перетині митного кордону, боротьбі з контрабандою, іншими порушеннями у митній сфері. Тобто зі всіма негативними проявами діяльності у митній сфері як зі сторони держави (корупція, наприклад), так і зі сторони суб’єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Система управління митними ризиками на сьогоднішній день є одним з інструментів митного контролю, яка повинна забезпечити оптимальне співвідношення між інтересами держави, яке полягає у недопущенні порушень митного законодавства та суб’єкта зовнішньоекономічної діяльності, яке має полягати у його підтримці.

Основним трендом у розвитку митного контролю в останні роки є його оптимізація за допомогою функціонування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка базується на електронних профілях ризику.

Окремі аспекти функціонування митного контролю, побудованого на системі ідентифікації та управління ризиками були відображенні у працях наукових дослідників: Бережнюка І., Бугель Ю., Гребельника О., Годованця О., Дегтярьова С., Дубініна А., Дудчака В., Зельніченко О., Ковальнової М., Мазура А., Мартинюка О., Пашка П., Тоцької Т. Чекаловської Г., Ченцова В.

Але, одночасно, незважаючи на такий перелік науковців, які займаються даною проблематикою, необхідно визнати, що в Україні досі немає спеціальних досліджень з проблематики митного контролю, зокрема не є достатньо дослідженими питання управління ризиками, і зокрема в особливих умовах, як наприклад українсько – російська війна тощо що і зумовило вибір теми даної кваліфікаційної роботи.

Мета роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження основних положень щодо митного контролю та його прагматики у контексті функціонування системи управління ризиками в Україні.

У результаті виконання кваліфікаційної роботи були виконані наступні завдання:

- досліджено зміст категорії «ризик», «митний ризик» і «митний контроль»;
- визначено організаційно – правові основи функціонування митного контролю побудованого на системі ідентифікації та управління ризиками;
- проаналізовано практичні аспекти застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками;
- запропоновано напрями вдосконалення митного контролю в Україні в контексті покращення функціонування системи аналізу та управління ризиками.

Об'єктом дослідження є система аналізу та управління митними ризиками.

Предметом дослідження є митний контроль як вид державного фінансового контролю.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи системного аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, методи причинно – наслідкового зв'язку і порівняння, метод графічного аналізу, історичний метод, абстрактно – логічний.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчо – нормативні акти з питань митної справи, статистичні дані та матеріали, наукові матеріали, статті в періодичній пресі.

Практична значущість: основні положення роботи можуть використовуватись в практичній діяльності органів державної влади і управління, які здійснюють митний контроль, а зокрема Міністерства фінансів України, Державної митної та податкової служби.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у напрацюванні ефективних заходів з удосконалення митного контролю у ракурсі ефективної роботи системи аналізу та управління митними ризиками.

Апробація. Результати дослідження апробовані на Восьмій заочно – дистанційній науковій конференції студентів і молодих вчених, що проходила у західноукраїнському національному університеті (м. Тернопіль, травень 2022 року) й були опубліковані у збірнику наукових праць «Актуальні питання фінансової теорії та практики», а також у збірнику наукових праць кафедри фінансів ім.С.І.Юрія Західноукраїнського національного університету «Фінансове забезпечення сталого розвитку» (м. Тернопіль, листопад 2022 року).

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладений на 56 сторінках, у тому числі робота містить 16 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 60 найменування.

РОЗДІЛ 1

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ МИТНІ РИЗИКИ

1.1. Ризики як економічне поняття та їх класифікація

Поняття ризику є надзвичайно об'ємним по своїй суті внаслідок того, що він присутній практично у всіх сферах життєдіяльності, наприклад різноманітні фінансові вкладення та інша діяльність в економічній сфері тощо.

Якщо говорити про загальне визначення ризику як явища, то зазвичай він характеризується певним ступенем імовірності настання певної події, яка відбувається під впливом визначених умов, в певних часових. Бажаним є по можливості здійснювати процес управління ним, який буде супроводжуватись здійсненням визначених заходів суб'єктами ризику з метою зменшення і доведення його до мінімального рівня.

Також під ризиком, можна розуміти «ймовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності» [10, 8].

Заслуговує на увагу і наступне визначення: «Ризик – це ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів порівняно з прогнозуючим варіантом» [51, 10].

У даних визначеннях можна виділити характерну особливість ризику – це небезпека, можливість невдачі, поразки. Для більш повного визначення ризику доречно та необхідно дати поняття “ситуація ризику”. Дане поняття безпосередньо та дуже тісно пов'язано з вмістом такого терміну, як “ризик”.

І.Ю. Івченко надає два визначення ризику: «Ризик – це діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість кількісно і якісно визначити імовірність досягнення

передбачуваного результату, невдачі і відхилення від мети. Ризик – це подія (діяння, вчинок), здійснювана в умовах вибору в надії на сприятливий результат, коли у випадку невдачі існує небезпека опинитися в гіршому становищі, ніж до вибору» [20, 21].

Відзначимо, що поняття «ризик» зустрічається в економічних, суспільних і природничих науках, логічним є і те, що відповідно кожна з наук має цілі, методи і способи дослідження ризиків, які відрізняються за своїм внутрішнім змістом. У загальному ризик «визначається як діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої можна кількісно і якісно оцінити вірогідність досягнення передбачуваного результату, невдачі й відхилення від мети»[22, 19]. У табл.1.1 відображено ще ряд визначень економічної категорії «ризик».

Табл.1.1

Визначення категорії «ризик» [4, 110]

Автор та	Трактування категорії «ризик»
А. Альгін, В. Гранатуров, Л. Донець, С. Коротун, А. Шапкіна	Діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість кількісно й якісно оцінити ймовірність досягнення непередбачуваного результату [12].
У. Владичин	Невизначеність щодо здійснення тієї або іншої події в майбутньому [6, с. 78].
О. Волков	Ймовірність виникнення втрат або зниження доходів порівняно з допустимим варіантом [7, с. 254].
Л. Донець	Небезпека втрати ресурсів та доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів [11, с. 67].
Є. Жарковська	Вартісне вираження ймовірності події, яке призводить до фінансових утрат [15, с. 106].
І. Івченко	Ймовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом [21, с. 74].

Крім того, якщо розглядати ризик як економічну категорію, то це « економічна категорія, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності й конфліктності, іманентно притаманних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень та оцінювання, обтяжених можливими загрозами й невикористаними» можливостями [22, 181].

Важливим у вивченні природи ризиків, є їх класифікація. Під нею ми розуміємо належним чином організовану систематизацію численних ризиків, які базуються на певних, визначених ознаках і критеріях і відповідно, мають властивість до об'єднання цієї великої кількості у більш загальні поняття.

До основних чинників, які визначають основу класифікації ризиків відносяться: час виникнення та основні фактори виникнення; характер обліку та наслідків їх дії; сфера або місце виникнення. Розглянемо їх більш детально.

За такою класифікацією як час виникнення ризику відповідно поділяються на ретроспективні, поточні та перспективні ризики.

За фактором виникнення - на політичні ризики, які виникають у зв'язку з певними політичними чинниками, наприклад зміна влади та економічні, які викликані змінами в економічній політиці держави.

За характером обліку ризику поділяються на зовнішні, на які мають вплив такі фактори як політичні, економічні, , соціальні, географічні та внутрішні, які визначаються саме внутрішніми чинниками діяльності суб'єкта економічної діяльності.

За наслідками дії ризику поділяються на чисті (прості або статистичні), які завжди ведуть до втрат у діяльності підприємця та спекулятивні – це ризики, які у результаті можуть вести як до збитку, так і до додаткового прибутку. Зміна кон'юнктури ринку, курсу основних валют, зміна митного законодавства можуть бути причинами цього виду ризиків.

За сферою виникнення, ризики поділяються на виробничий, комерційний, фінансовий та страховий ризик.

Розглядаючи зміст економічної категорії «ризик», як і любої іншої економічної категорії, необхідно виділяти його об'єкт та суб'єкт.

Під об'єктом ризику розуміють «економічну систему, ефективність та умови функціонування якої оцінити на перспективу вичерпно й точно неможливо» [22, 180].

Відповідно під суб'єктом ризику розуміється певний індивідум або колектив працівників, які мають певний інтерес у кінцевих результатах процесу управління об'єктом, причому це здійснюється на професійній основі, з визначеною класифікацією працівників.

Відповідно ризик носить суб'єктивний характер. Він зумовлений саме наївністю і участю в економічних процесах різних верств управлінців – починаючи від приватних підприємців, менеджерів і закінчуючи органами державного управління, які мають всі різний досвід у бізнесі, різну освіту, світогляди. Крім того, всі вони мають різну схильність до здійснення ризиків.

Яка ж основа ризику, тобто що є його джерелом. Саме те, що існуючі процеси та явища у нашому випадку, в економічному житті, спричиняють невизначеність та конфліктність.

Ще раз повертаючись до тези, щодо того, що ризик носить внутрішньо присутній фінансово – економічним відносинам, об'єктивний характер. Це пояснюється можливістю двоякого трактування тієї чи іншої інформації, яка є базою прийняття управлінського рішення, розпливчастості тих чи інших нормативно – правових актів, відсутності достатньої кількості вичерпної та достовірної інформації на момент прийняття того чи іншого управлінського рішення.

Ризики наділені рядом властивостей, врахування яких необхідно для того, щоб правильно реагувати у момент їх виникнення і прийняття рішень по них. Так. конфліктність характеризується в існуванні суперечностей між масштабами об'єктивно існуючого ризику і його суб'єктивною оцінкою з боку суб'єкта ризику.

Ризик може мати суперечливий характер внаслідок того, що з однієї сторони його вирішення може відбуватися різними способами і прийомами, які є ефективними для суспільно - економічної системи , але одночасно це може у результаті призводити до негативних наслідків, внаслідок того, що наприклад, інформація для прийняття управлінського рішення є неповною або недостовірною.

Важливим є і врахування альтернативності ризику: процес управління ризиком може базуватись на основі застосування декількох стратегій, при цьому залежно від складності ризику можуть застосовуватись як прості стратегії, наприклад, на основі життєвого досвіду та інтуїції суб'єкта прийняття рішень, так і складних стратегій із застосування спеціальних методик вирішення.

Прийняття рішень стосовно ризиків базується на правовому підґрунті, тобто певних нормативно- правових документів, морально – етичних нормах тощо. У цьому і полягає правомірність ризику

Прийняття рішень стосовно ризиків, може мати певні результати: негативні, нульові і позитивні, тобто результат може відхилитися від того, що ми очікували отримати. Це і є результативністю ризику. На цей процес має вплив багато факторів, які ми розглянули вище.

1.2. Поняття митного ризику та умови його виникнення

Як ми вже відзначали ризики існують у багатьох сферах діяльності і суспільного життя. Об'єктом нашого дослідження є митні ризики, як різновидність ризиків, які існують в економічному житті держави і як об'єкт митного контролю.

Існує велика різноманітність визначень митного ризику. Згідно одного з них, митний ризик це «ймовірність недодержання законодавства України з

питань митної справи, а керування ризиком – це систематична робота з розроблення та практичної реалізації заходів запобігання і мінімізації ризиків, методики оцінки ефективності їх застосування а також контролю за застосуванням митних процедур, яка передбачає безперервне оновлення. Аналіз і перегляд наявної у митних органах інформації» [47, 260].

Крім того, існує і наступне визначення: «митний ризик – це ймовірність реалізації певної митної загрози з прогнозованим або непрогнозованим можливим збитком, а також її можливих наслідків у митній галузі» [22, 181].

Існує трактування митного ризику «як кількісної величини виклику у вигляді певної оцінки небезпеки або ймовірність реалізації в митній галузі потенційної загрози з погляду небажаних наслідків [22,181].

У підручнику «Митна безпека » авторами наведено визначення П. Пашка, який розкриває поняття «митний ризик» через категорії «небезпека» та «загроза» («митна загроза»), стверджуючи, що «митний ризик – це кількісна величина митного виклику у вигляді певної оцінки чи ймовірності реалізації наявної або потенційної митної загрози з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди, при цьому ймовірність реалізації загрози має збалансовано розраховуватися на підставі комплексної оцінки показників імовірності реалізації конкретної загрози як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі» [22, 181].

У Митному кодексі України ст.361 під ризиком розуміється «ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи» [32].

Таким чином, підсумовуючи, можна дійти до висновку, що «митний ризик – це кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки або ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях та в галузі митної справи з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди» [40].

При розгляді питання щодо існування митних ризиків, доцільно розглянути питання, щодо умов їх виникнення. Під умовами, ми будемо розуміти, виникнення ситуацій, при яких ризики виникають. Зазвичай, це: існування невизначеності ситуації, можливість вибору альтернативних варіантів та оцінки результатів прийнятих управлінських рішень щодо ризику.

У Митному кодексі України [32] як основного документа, який регулює всю митну діяльність в Україні, під умовами виникнення ризиків розуміється недотримання існуючого митного законодавства, що проявляється у різноманітних митних правопорушеннях, які до речі, є об'єктами митного контролю.

Відмітимо, що фактори виникнення митних ризиків можуть бути як об'єктивні, які не залежать від дій працівників митної служби наприклад збільшення (зменшення) товаропотоку через кордон внаслідок наприклад, як зараз через війну і суб'єктивні, на які мають вплив вже безпосередньо працівники, які здійснюють визначені митні процедури, причому ці дії можуть бути як навмисними (корупція), так і ненавмисним (недостатня кваліфікація). Крім того, фактори виникнення митних ризиків можуть бути як передбачувані, які працівники митних органів на основі своїх знань і часто інтуїції можуть передбачити і непередбачувані, наприклад, той самий фактор війни і на їх вирішення треба значно більше часу.

Існує і поняття, виявлених ризиків, коли їх дія вже проявилася і потенційні ризики, коли існує імовірність їх настання, вони ще не наступили, але вже склалися всі умови для їх прояву.

Фактори впливу можуть бути як внутрішні, до яких причетними є всі працівники Державної митної служби і від яких залежить якість прийняття рішень (неефективно організований митний контроль, недостатнє технічне забезпечення, слабкий рівень інформації), так і зовнішні, на які вплив роблять всі органи, які причетні до митної справи у країні (нестабільність та непередбачуваність існуючого митного законодавства, погана взаємодія митної служби з усіма дотичними до неї органами, наприклад правоохоронними). У

найбільш загальному вигляді класифікацію ризиків можна представити у наступному вигляді (табл.1.2.)

Табл.1.2.

Класифікаційні ознаки ризику [4, 113]

Класифікаційні ознаки ризику			
За критерієм об'єктивно-суб'єктивного характеру факторів ризику	За критерієм можливості прогнозування факторів ризику	За критерієм видимості факторів ризику	За критерієм приналежності факторів ризику
1. Об'єктивні фактори, які виникають незалежно від дій працівників митниць 2. Суб'єктивні фактори породжуються ненавмисними діями осіб, що здійснюють митні процедури	1.Непередбачувані виникають несподівано 2.Передбачувані можна визначити з помилкою в допустимих межах	1.Приховані – існують у замаскованому вигляді, їх важко оцінити 2.Явні – реально існуючі, очевидні фактори	1.Зовнішні виникають за межами організації 2.Внутрішні є результатом діяльності працівників усіх рівнів митниць

Джерело: сформовано на основі [11]

Великою проблемою є попередження і боротьба з явними ризиками і прихованими. Перший тип ризиків видно, це наприклад зміні обсягів митної діяльності суб'єкта підприємництва, нестабільність і суперечливість законодавства у митній сфері. Зрозуміло що розміри цього виду ризиків ми

можемо реально оцінити і вибрати ефективні шляхи їх попередження. З прихованими ризиками важче, вони не лежать на поверхні, їх до певного моменту не видно і відповідно важче їх оцінити, наприклад у часи війни ми не знаємо про наміри суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо майбутньої своєї діяльності.

Табл.1.3.

Фактори і джерела митного ризику [4, 114]

Основні фактори ризику		Джерела ризику
Зовнішні	Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності	Повнота сплати митних платежів, достовірність даних під час декларування, час існування на ринку, відповідність транспортних засобів перевізників існуючим вимогам, маршрут перевезення за транспортними документами
	Товар (вантаж)	Цінові показники товару, кількісно-вагові показники, класифікація товарів відповідно до УКТ ЗЕД, країна походження товарів, митний режим поміщення товарів, якість товарів, інтелектуальна власність, товари «групи ризику» і товари «групи прикриття», неритмічність товаропотоку
	Митне законодавство	Суперечливість положення окремих законодавчих актів, відсутність чіткої системи контролю/відповідності за певні порушення законодавства, нестабільність митного законодавства, неузгодженість вітчизняного митного законодавства з митним законодавством інших країн та міжнародними конвенціями
Внутрішні	Працівники митниць	Рівень класифікації, недобросовісність, професійні помилки, протиправні дії
	Інформаційно-технічне забезпечення	Рівень забезпечення митниць засобами діагностики, надійності функціонування технічної системи, помилки роботи програмного забезпечення
	Технології митного контролю	Порядок виконання митних формальностей, система управління ризиками, митний постаудит
	Взаємодія органів митного контролю з правоохоронними контролюючими органами	Ввезення заборонених, неякісних та шкідливих товарів

Джерело: сформовано на основі [11]

Фактори ризику, які одночасно є і їх джерелами, завжди несуть у собі певну загрозу і небезпеку, наприклад у недоотриманні митних платежів у бюджету (табл.1.3.).

Організаційні та правові основи митного контролю ґрунтуються на основних засадах, які визначені Конституцією України, Митним та Податковим кодексами, Законами України у сфері регулювання митної справи і оподаткування, різними наказами, розпорядженнями, постановами у митній сфері. (рис.1.1.).

Рис. 1.1. Система митного законодавства в Україні [8, 13]

Якщо ж говорити про безпосередньо правову базу функціонування митних ризиків, то до таких нормативно – правових актів можна віднести наступні:

1. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та управління ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначені окремих форм митного контролю : Наказ Держмитслужби України від 27.05.2005 № 435. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0435342-05> (дата звернення: 15.06.2020) [42].

2. Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику : Наказ Державної митної служби України від 24.05.2012 № 597. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1514342-10> (дата звернення: 15.06.2020) [43].

3. Порядок розроблення профілів ризиків: Наказ Державної митної служби України № 1514 від 22.12.2010 (із відповідними змінами Наказу Держмитслужби № 22 від 11.01.2012). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MK120030?an=4&ed=2012_01_11 (дата звернення: 07.07.2020) [40].

4. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю. Наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. №684. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 серпня 2015 року за № 1021/27466

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року №978 – р «Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року» на основі якого розроблено стратегію розвитку розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року [44].

6. Закон України Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції згідно з додатком 1 до протоколу про внесення змін до міжнародної конвенції про

спрощення та гармонізацію митних процедур. В редакції Закону №3018 – VI від 15.02.2011 р., ВВР, 2011, №35, ст.347 [17].

Відмітимо, що вітчизняна система управління ризиками була сформована з використанням зарубіжних нормативно – правових актів у цій сфері, які будуть детально розглянуті у параграфі 1 третього розділу роботи.

Висновки до 1 розділу

Ризики є суспільно – економічним явищем, яке притаманне практично у всіх сферах діяльності. До його виникнення призводять такі фактори як брак достовірної інформації на конкретний момент оцінки і прийняття того чи іншого управлінського рішення, зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі, еволюція тих чи інших суспільних, і зокрема економічних явищ, неоднозначність прогнозованих явищ. Відповідно до цього і рішення, які приймаються стосовно ризиків можуть мати як позитивні, так і негативні результати для суб'єкта, який приймає управлінське рішення. Ризики мають правове підґрунтя, яке проявляється у відповідній нормативно – правовій базі. Рішення які приймає суб'єкт ризику можуть бути як простими, на основі певних знань, досвіду, інтуїції, так і складними, для яких вже необхідно застосовувати певні спеціальні методики.

Митні ризики, як об'єкт митного контролю виникають внаслідок порушення митного законодавства, що призводить до виникнення митних правопорушень. На їх виникнення можуть впливати як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори. Митні ризики можна як бачити, вони є явними, так і є прихованими, відповідно і оцінити їх важче.

Фактори митних ризиків є як внутрішніми, які залежать безпосередньо від дій працівників митної служби, наприклад недостатня кваліфікація працівників митної служби, так і зовнішніми, які формують дії всіх органів

управління дотичних до митної справи у країні (нестабільність митного законодавства).

Митні ризики і неефективна боротьба з ними, ведуть до втрат бюджетів за рахунок, наприклад недоотримання митних платежів.

Функціонування митного контролю, і зокрема система управління митними ризиками має свою організаційно – правову структуру, де основним суб'єктом є Державна митна служба, а основним правовим документом – митний кодекс України, а стосовно управління ризиками – порядки та накази ДМС України, розпорядження Кабінету міністрів України.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ МИТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз формування показників митного контролю

Існує ряд чинників, а також показників, які формують передумови для виникнення митних ризиків (які види ризиків існують ми описали у першому розділі роботи) на тому чи іншому етапі функціонування економіки держави і відповідно, які є у подальшому, по мірі їх формування, об'єктами митного контролю. У зв'язку з тим, що більшість митних ризиків виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, то важливими чинниками, які впливають на весь митний процес в країні, є показники експорту та імпорту (табл. 2.2). Але до них можна підготуватись і мати вплив, використовуючи прогнозні їх показники (табл.2.1)

Таблиця 2.1.

**Прогнозні показники експорту та імпорту за 2020 – 2023рр., млрд грн
[33; 35; 36]**

Показники	2020		2021	2022	2023
	Консервативний сценарій	Оптимістичний сценарій			
Експорт	68,642	69,27	60,175	64,018	69,284
Імпорт	83,524	86,013	70,591	77,661	86,28
Дефіцит торгового балансу	14,882	16,743	10,416	13,643	16,996

Прогнозні показники не є точними і обов'язковими для виконання. Їх необхідність у тому, що їхнє існування дозволяє робити приблизні прогнози

розвитку економіки на майбутнє, що дозволяє зосередити необхідні фінансові, людські та інші ресурси на тому чи іншій проблемній ділянці.

Якщо порівнювати прогностні показники (табл.2.1) і реально досягнуті показники експорту та імпорту (табл.2.2), то видно про їхнє неспівпадіння. Наприклад, показник прогностний експорту у 2021 році мав становити 60 175 млн грн., а склав 72 816,8 млн грн. і такий аналіз ми можемо зробити і по інших роках. і по показнику імпорту, і всюди будуть спостерігатись розбіжності. Але факт відхилень, а це свого роду теж ризик (наприклад, недоотримання митних податків з експорту та імпорту), дозволяє визначити причини цього явища відповідними зацікавленими структурами, що буде сприяти покращенню економічних процесів.

Таблиця 2.2.

Стан зовнішньої торгівлі товарами за 2019 - 2021 роки, млн дол. [14, 48]

Показники	2019	2020	2021
Експорт	50061	49195	72816,8
Імпорт	60414	54234	68089,3
Сальдо	-10353	-5040	- 4727,5

Ще більш деталізованими показниками експорту та імпорту, які можуть сприяти вирішенню або зменшенню масштабів митних ризиків, є інформація щодо географії зовнішньої торгівлі (табл.2.3).

Наприклад, як видно з таблиці 2.3. обсяг товарообігу з країнами –ЄС значно перевищує обсяг товарообігу з країнами СНД, причому як по експорту, так і по імпорту. Відповідно і обсяг застосування інструментів митного контролю, кадрового і технічного потенціалу, буде більшим на митницях, які знаходяться на кордонах ЄС.

Таблиця 2.3.

**Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні-серпні 2021 року
(відносно січня-серпня 2020 року), мільйонів доларів США [48]**

Країни	2020				2021			
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо
Всього	64193	30831	33362	-2532	85126	41786	43339	-1553
ЄС	25191	11070	14121	-3052	34816	16789	18027	-1239
СНД	9138	3815	5323	-1508	11773	4583	7190	-2607
Інші	29864	15946	13918	2028	38536	20415	18122	2293

Можна зробити аналіз чинників впливу на можливість виникнення ризиків і відповідно на ефективність митного контролю, за групами товарів, які формують обсяг експорту та імпорту. Зміст тут у тому, що кожна окрема група товарів може відрізнятися стосовно методів, форм та інструментів митного контролю, які щодо них можуть застосувати працівники митної служби.

Як видно з даних таблиці, практично по всіх показниках відбулось збільшення обсягів у порівнянні з 2020 роком, що напевне викликано зменшенням такого основного фактора впливу як вплив коронавірусної інфекції, внаслідок пристосування економік країн до існування такого фактора ризику. Якщо проектувати ці показники на 2022 рік, то з великою долею імовірності можна прогнозувати спад показників, внаслідок впливу такого чинника як повномасштабна війна в Україні.

Як ми вже відмічали вище, саме показники експорту та імпорту, їх обсяги і чинники, які впливають на їх формування є свого роду і ризиками, наприклад щодо обсягів митних надходжень на тому чи іншому етапі розвитку економіки країни. Від цього залежить і відповідний інструментарій митного контролю, чисельність залучених до нього працівників митної служби, їх технічне оснащення тощо.

Щодо людського фактору впливу ні якість митного контролю, а саме чисельності працівників митної служби, то дані таблиці 2.5 дозволяють зробити деякі висновки.

Таблиця 2.4.

**Стан зовнішньої торгівлі товарами (за групами товарів)
за 2018 - 2021 роки, млн дол [48]**

Найменування	2020			2021		
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо
Всього	30831	33362	-2532	41786	43339	-1553
Продовольчі товари та с/г продукція	13676	3984	9692	14889	4795	10194
Мінеральні продукти	2858	433	2426	5929	407	5522
Паливно-енергетичні продукти	364	5129	-4766	511	7402	-6891
Продукція хімічної промисловості. каучук	1729	6813	-5084	2365	8861	-6496
Шкірсиروвина, хутро та вироби з них	79	144	-65	109	200	-91
Деревина та целюлозно-паперові вироби	1172	782	390	1670	959	710
Текстиль, текстильні вироби, взуття	607	1712	-1106	686	2018	-1332
Вироби з камення, скла. кераміка	289	454	-165	373	567	-194
Метали та вироби з них	6033	1984	4048	10174	2619	7555
Машини, устаткування та транспорт	3384	11130	-7745	3971	14489	-10518
Інші товари	640	798	-158	1011	1022	-11

У контексті нашої тематики, такий фактор як чисельність працівників митних органів, залежить від багатьох факторів впливу: як від зовнішніх, наприклад стан зовнішніх торгових ринків, так і від внутрішніх, наприклад стану митного контролю.

Великий вплив на цей процес, зокрема зменшення працівників, а протягом 2013–2020 років гранична чисельність працівників контролюючих органів скоротилась на 41,2 відс [18, 22] або в 1,6 рази [18, 25], мають такі фактори як автоматизація окремих процедур та процесів митного контролю, наприклад електронний документообіг та декларування, автоматизація різноманітних сервісів для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності тощо. Але ми робимо висновок щодо того, що прямого взаємозв'язку між зменшенням чисельності працівників і ефективністю митного контролю немає.

Визначальним фактором у функціонуванні митного контролю є друга сторона митних взаємовідносин у державі, а саме суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності і зокрема ті, які безпосередньо здійснюють митні формальності (табл.2.5), їх кількість на тому чи іншому етапі розвитку економіки є основою для розвитку митного процесу в Україні.

Таблиця 2.5.

Аналіз даних обліку в митних органах осіб митних відносин за 2018 - 2020 рр.[18, 116]

Станом на	Кількість осіб, які здійснювали операції з товарами	Фактично здійснювали митні формальності	
		од.	(%)
31.12.2018	114 773	46 816	40,8
31.12.2019	133 117	49 100	36,9
Відхилення (+/-)	18 344	2 284	-
Відхилення (%)	116,0	104,9	-
30.04.2020	138 103	33 939	24,6
Відхилення (+/-)	4 986	-15 161	-
Відхилення (%)	3,7	30,9	-

Як видно з даних таблиці, за 2018 - 2019 роки відбувався приріст осіб, які здійснювали операції з в абсолютній величині: на 18 344 особи, але щодо виконання митних формальностей, то в абсолютному вимірі відбувся приріст на 2284 особи (104,9%), а у відносному вимірі спад з 40,8 % у 2018 році до 36,9% у 2019 році.

Показником ефективності митного контролю є виконання індикативних (планових) показників до бюджетів митних надходжень (табл.2.6.).

Таблиця 2.6.

Аналіз виконання індикативних показників митних платежів за 2019-січень – квітень 2020 р., млн грн. [18, 81]

Найменування платежів	2019			2020		
	Індикатив	Факт	Виконання, %	Індикати в	Факт	Виконання , %
Платежі, що контролювалися митними органами ДФС і Держмитслужби						
ПДВ з ввезених на митну територію України товарів	321 244	289 760	90,2	108 192	78 347	72,4
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	42 381	50 641	119,5	14 005	13 409	95,7
Ввізне мито	29 745	29 855	100,4	9 556	8 426	88,2
Вивізне мито	737	231	31,3	125	58	46,6
Єдиний збір	1 122	730	65,0	77	88	114,6
Плата за виконання митних формальностей	101	62	61,0	22	16	72,7
Інші платежі	-	1 172	-	-		53
Разом митні та інші платежі	395 330	-372 451	94,2	132 127	100 394	76

Як відомо, до основних митних находжень відносять ПДВ з ввезених на митну територію України товарів, акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів, ввізне мито, вивізне мито. З даних таблиці 2.6 видно, що практично по всіх податках у динаміці по роках спостерігається зменшення надходжень як по індикативних показниках, так і по фактичних. Така тенденція вже має досліджуватись, тому що вона може свідчити і про неефективність митного контролю внаслідок дії цілого ряду

митних ризиків. Їх вплив особливо буде відчуватись саме на митних надходженнях до бюджетів і які є серед основних об'єктів митного контролю, про що нами буде досліджено у наступних параграфах роботи.

2.2. Моніторинг ефективності попередження митних ризиків у системі митного контролю

Розглядаючи роль та значення митного контролю, аналізуючи його питання його ефективності, відмітимо що серед його інструментів є як традиційні, наприклад перевірки (планові та позапланові), так і такі специфічні як автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР). Про їх ефективність розглянемо у цьому параграфі роботи.

Дані таблиці 2.1 якраз і свідчать про результативність саме планових перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. (табл.2.1.). Як видно з даних таблиці при порівняно невеликій кількості проведених перевірок (37), було донараховано за їхніми результатами 6,5 млн грн., з яких узгоджено 3,1 млн грн., або 47,8 %, тобто навіть не половина обсягу. При цьому рівень сплати узгоджених сум склав 83,3%, а донарахованих -39,8%. Висновок про ефективність планових перевірок, доволі суперечливий, виходячи хоча б з рівня узгодження у 47,8% і рівня сплати донарахованих сум – 39,8%. Але необхідно відмітити, що сама методика проведення планових перевірок не мала б дозволяти досягнути наприклад, ефективності позапланових перевірок.

Але дані таблиці свідчать про те, що виходячи з показника рівня сплати узгоджених (7,7%) і донарахованих сум (5,3%), що до ефективності позапланових перевірок є теж ряд запитань. І це при тому, що кількість проведених позапланових перевірок є набагато вищим, ніж планових – 774 проти 37.

Таблиця 2.1.

**Результативність планових та позапланових перевірок суб'єктів ЗЕД
за 2019р. [18, 126 - 127]**

Показники	2019	
	Планові	Позапланові
Кількість перевірок	37	774
Донараховано, млн грн	6,5	477,1
Узгоджено, млн грн	3,1	328,2
Рівень узгодження, %	47,8	68,8
Сплачено до бюджету з урахуванням перевірок попередніх періодів, млн грн	11,8	42,2
у т. ч. за перевірками звітного року	2,6	25,4
Рівень сплати, % узгоджених сум	83,3	7,7
Рівень сплати, % донарахованих сум	39,8	5,3

Дані табл.2.2 дозволяють виділити вплив такого ризику як початок корона вірусної хвороби. Цифри докоронавірусного 2019 року суттєво відрізняються від цифр 2020 року, навіть за період з січня по квітень. Навіть якщо вважати що цифри за 2020 рік, дані тільки за квартал, то все рівно прості підрахунки покажуть що показники 2020 року будуть на порядок нижчими від аналогічних показників 2019 року.

При цьому, на наш погляд, основним фактором буде саме початок корона вірусу, не тільки в Україні, але і в цілому світі, при взаємодії звичайно і з іншими ризиками, які будуть пов'язані у великій мірі з саме цим фактором впливу (це і зменшення зовнішньоторгової діяльності, наприклад).

Видно з даних таблиці 2.2. про зменшення більше ніж у два рази і рівня сплати узгоджених сум (7,7% у 2019 році і 3,9% у 2020 році) і рівня сплати донарахованих сум (5,3% у 2019 році і 2,5% у 2020 році). Ще раз підкреслимо, що факт зменшення ефективності показників впливає навіть із того, що показники за 2020 рік наведені тільки за січень – квітень, а за 2019 – за цілий рік.

Таблиця 2.2.

**Результатів позапланових перевірок суб'єктів ЗЕД за 2019 – січень –
квітень 2020 рр [18, 127]**

Показники	2019	Січень–квітень 2020	Всього
Кількість перевірок	774	86	860
Донараховано, млн грн	477,1	25,7	502,8
Узгоджено, млн грн	328,2	16,0	344,2
Рівень узгодження, %	68,8	62,4	68,5
Сплачено до бюджету з урахуванням перевірок попередніх періодів, млн грн	42,2	2,8	45,0
у т. ч. за перевітками звітного року	25,4	0,6	26,0
Рівень сплати, % узгоджених сум	7,7	3,9	7,6
Рівень сплати, % донарахованих сум	5,3	2,5	5,2

Розглянувши загальні цифри щодо ефективності митних перевірок як основної форми митного контролю, доцільно зосередитись на питаннях щодо усунення небезпеки окремих існуючих ризиків під час його проведення.

Так, наприклад, розглядаючи такий етап митного контролю як перевірка правильності класифікації товарів, які подаються до митного оформлення, згідно з УКТ ЗЕД, то ми бачимо, зменшення кількості порушень за співставний період з січня – квітня 2019 року до відповідного періоду 2020 року з 837 випадків до 685, тобто на 18,2% (табл. 2.3).

Поряд з цим збільшилась сума на 2,3% або на 0,9 млн грн. донарахованих митних платежів, зменшилась кількість випадків оскарження рішень митних органів на 26 або на 63,4%, відповідно зменшилась і оскаржена сума донарахованих платежів на 2,3 млн грн. або на 82,1%.

Кількість погоджень суб'єктами ЗЕД рішень митних органів залишилась практично на тому самому рівні – 796 у 2019 році проти 670 у 2020 році. А ось сума сплачених митних платежів у 2020 році зросла на 9,0% у 2020 році, що

може свідчити або про ефективність митних органів, або про більшу свідомість суб'єктів бізнесу.

Таблиця 2.3.

**Аналіз результатів здійснення митними органами контролю за
правильністю класифікації товару згідно з УКТ ЗЕД за 2019 – січень –
квітень 2020 рр. [18, 123]**

Показники	2019		Січень– 2020	квітень	% 4 міс. 2020 до 4 міс.
	Всього	в т. ч. січень– квітень			
Кількість випадків зміни кодів УКТ ЗЕД товару, шт.	2 952	837	685		81,8
Суми донарахованих митних платежів, млн грн	150,0	39,3	40,2		102,3
Кількість випадків оскарження рішень митних органів, шт.	134	41	15		36,6
Оскаржена сума донарахованих платежів, млн грн	8,6	2,8	0,5		17,9
Кількість погоджень суб'єктами ЗЕД рішень митних органів, шт.	2 818	796	670		84,2
Сума сплачених митних платежів, млн грн	141,4	36,5	39,8		109,0

Ми вже неодноразово у своїй роботі звертали увагу на те, що масштабним митним ризиком є ризик недоотримання митних платежів. Саме для цього ми узагальнили показники ефективності контролю митної вартості у табл.2.4.

Митна вартість є базою оподаткування і відповідно від неї залежить обсяг митних надходжень до бюджетів. На практиці широко застосовується практика заниження митної вартості, що безпосередньо впливає (у сторону зменшення) на надходження митних податків. Відповідно цей митний ризик є об'єктом контролю зі сторони митних органів.

Дані табл. 2.4 свідчать про те, що за періоди з січня по квітень 2020 і 2019 року, кількість випадків збільшення митними органами задекларованої суб'єктами ЗЕД митної вартості товарів досягла показника у 41,4% відповідно, зменшилась з 15 677 випадків у 2019 року до 6 483 у 2020 році. Відповідно у 2020 році є меншими і сума збільшення митної вартості (63,1% або на 1607 млн грн) і сума донарахованих митних платежів (на 569,3 млн грн. або 55,5%).

Таблиця 2.4.

Аналіз ефективності проведення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів за 2019 – січень – квітень 2020 рр.[18, 120]

	2019		Січень– квітень 2020	% 4 міс. 2020 до 4 міс. 2019
	Всього	в т. ч. січень– квітень		
Кількість випадків збільшення митними органами задекларованої суб'єктами ЗЕД митної вартості товарів	39 497	15 677	6 483	41,4
Сума збільшення митної вартості, млн грн	12 899,5	4 358,7	2 751,7	63,1
Сума донарахованих митних платежів, млн грн	3 235,6	1 279,8	710,5	55,5
% донарахувань до збільшеної митної вартості	25,1	29,4	25,8	-
Кількість оскаржень суб'єктами ЗЕД рішень митних органів	6 080	2 041	687	33,7
Сума оскарженої митної вартості товару, млн грн	1 500,3	579,6	287,9	49,7
Сума недонадходження донарахованих митних платежів у результаті оскарження рішень митних органів, млн грн	164,8	78,6	64,1	81,6
% недонадходжень платежів через оскарження	5,1	6,1	9,0	–
Кількість погоджень суб'єктами ЗЕД з рішеннями митних органів	27 511	12 246	2 731	22,3
Сума збільшення, погоджена суб'єктами ЗЕД, млн грн	9 790,3	3 068,9	1 794,5	58,5
Сплачена сума донарахованих митних платежів, млн грн	2 249,9	877,5	473,1	53,9
% сплати нарахованих сум	69,5	68,6	66,6	–
Сума донарахованих митних платежів, які не оскаржувались суб'єктами ЗЕД та не були сплачені (за розрахунками), млн грн	820,9	323,7	173,3	53,5
% неузгоджених та несплачених платежів до донарахованих	25,4	25,3	24, 4	-

Це може свідчити з однієї сторони про зниження ефективності у цьому сегменті митного контролю, а з іншої про більш якісне оформлення документів щодо митної вартості зі сторони суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. На підтвердження другої нашої тези свідчать і показники щодо кількості і сум оскаржень суб'єктами ЗЕД рішень митних органів у 2020 році: вона у порівнянні з 2019 роком зменшилась на 1354 і на 291,7 млн грн. відповідно.

І все таки аналізуючи далі дані табл.2.4, ми можемо зробити висновок про послаблення ефективності роботи митних органів: збільшився % недонаходжень платежів через оскарження з 6,1% у 2019 році до 9,0 % у 2020 році; залишився практично на тому самому рівні % неузгоджених та несплачених платежів до донарахованих 25,3% у 2019 році і 24,4% у 2020 році; сума збільшення, погоджена суб'єктами ЗЕД у 2020 році склала 58,5% або на 1274,4 млн грн. у 2020 році менша ніж у 2019 році.

Важливим питанням митного контролю є ефективний контроль за доставкою суб'єктами бізнесу товарів до митного органу призначення та дотриманням умов існуючих в Україні митних режимів.

Саме дані табл.2.5 характеризують цей процес і аналіз даних таблиці засвідчив цікаве явище: при збільшенні кількості встановлених порушень на 21 одиницю (на 4,4%) та складених адміністративних протоколів на 67 одиниць (13,3%), заведених справ за ст. Митного кодексу на 91 одиницю (21,7%) і відповідних сум на 93,6% або на 60,1 млн грн., сума нарахованих платежів зменшилась на 6,9 млн грн. (51,6%) і сума застосованих штрафів за ст. Митного кодексу на 84,1% або на 194,1 млн грн. Тобто реальна сплата за порушення, яка є кінцевим результатом митного контролю щодо цього митного ризику не є достатньо ефективним.

Таблиця 2.5.

Результативність проведення контролю за доставкою суб'єктами ЗЕД товарів до митного органу призначення та дотриманням умов митних режимів за 2019 – січень – квітень 2020 рр. [18, 130]

Показники	2019		Січень– квітень 2020	% 4 міс. 2020 до 4 міс. 2019	Разом за 2019 і січень– квітень
	Всього	у т. ч. січень– квітень			
Кількість встановлених порушень, шт.	1 315	478	499	104,4	1 814
Сума нарахованих платежів, млн грн	66,1	13,3	6,4	48,4	72,5
Складено адміністративних протоколів, шт.	1 301	457	518	113,3	1 819
Заведено справ за ст. Митного кодексу, шт.	1 262	419	510	121,7	1 772
- на суму, млн грн	117,3	64,2	124,3	193,6	241,6
Застосовано штрафів за ст. Митного кодексу, шт.	1 010	297	342	115,2	1 352
- на суму, млн грн	361,9	230,9	36,8	15,9	398,7

Аналізуючи дані табл.2.6 щодо оскарження результатів митного контролю за доставкою суб'єктами ЗЕД товарів до митного органу призначення та дотриманням ними умов митних режимів за 2019 – січень – квітень 2020 рр., можна в деякій мірі пояснити наші попередні висновки.

За період аналізу (порівнюємо січень – квітень 2020 рр. до січня – квітня 2019 року) відбулось зменшення кількості оскаржених рішень митних органів на 73,6%, відповідно і суми оскарження на 90,5%, оскаржених адміністративних протоколів на 95,9%, кількості виконаних рішень митних органів на 38,75, оплачених адміністративних протоколів на 36,4%, % виконання рішень митних органів за кількістю і за сумою, % виконання

адміністративних протоколів. У результаті цього логічним є і менша сума недонадходження до бюджету – 39,6 млн грн.

Таблиця 2.6.

Оскарження результатів митного контролю за доставкою суб'єктами ЗЕД товарів до митного органу призначення та дотриманням ними умов митних режимів за 2019 – січень – квітень 2020 рр. [18, 130]

Показники	2019		Січень– квітень 2020	% 4 міс. 2020 до 4 міс. 2019	Разом за 2019 і січень– квітень
	Всього	у т. ч. січень– квітень			
Кількість оскаржених рішень митних органів, шт.	131	53	14	26,4	145
Сума оскарження платежів, млн грн	23,5	2,1	0,2	9,5	23,7
Оскаржено адміністративних протоколів, млн грн	17,8	1,7	0,07	4,1	17,9
Кількість виконаних рішень митних органів, шт.	702,0	279,0	171,0	61,3	873,0
Сплачено платежів, млн грн	13,0	7,8	1,9	24,4	14,9
Оплачено адміністративних протоколів, шт.	691	264	168	63,6	859
% виконання рішень митних органів за кількістю	53,4	58,4	34,3	-	48,1
% виконання рішень митних органів за сумою	19,7	58,6	29,7	-	20,6
% виконання адміністративних протоколів	53,1	57,8	32,4	-	47,2
Стягнуто штрафів за ст. Митного кодексу, млн грн	4,8	1,2	1,5	125,0	6,3
% стягнення штрафів	1,3	0,5	4,1	-	1,6
Недонадходження до бюджету, млн грн	386,7	233,1	39,6	-	426,3

Дані таблиці 2.7 характеризують результативність митного контролю щодо порушення митних правил.

Таблиця 2.7.

Аналіз результатів аналітично-пошукової роботи та розгляду справ про ПМП за 2019 – січень – квітень 2020 рр. [18, 134]

Показники	2019		Січень– квітень 2020	% 4 міс. 2020 до 4 міс. 2019	Разом за 2019 і січень– квітень 2020
	Всього	у т. ч. січень– квітень			
Всього заведено справ, шт.	29 328	11 821	5 719	48,4	35 047
на суму, млн грн	2 225,5	785,3	691,5	88,1	2 917,0
у тому числі справи з реально вилученими предметами правопорушень, шт.	6 479	1 900	2 115	11,3	8 594
на суму, млн грн	656,2	252,2	287,5	114,0	943,7
Справи про ПМП, розглянуті митницею, шт.	21 375	10 191	1 430	14,0	22 805
% розглянутих справ у заведених	72,9	86,2	25,0	-	65,1
Накладено штрафів на суму, млн грн	670,7	351,8	57,3	16,3	728,0
Стягнуто штрафів на суму, млн грн	104,8	41,8	14,0	33,5	118,8
% стягнутих штрафів	15,6	11,9	24,4	-	16,3
Припинено справ, шт.	1 596	1 096	62	5,7	1 658
Недонадходження до бюджету, млн грн	565,9	310,0	43,3	14,0	609,2

Відповідно до ст. 458 Митного кодексу України – «порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через

митний кордон України, пред'явлення їх митним органом для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність» [32].

Як видно з даних таблиці, зокрема за період з січня – квітня 2019 і відповідного періоду 2020 року, спостерігається у 2020 році зменшення заведених справ як у абсолютному (на 6102 од.), так і у відносному вимірі (на 51,6%) і на суму 93,8 млн грн., менше і накладено штрафів на суму 294,5 млн грн. або на 83,7%, і стягнуто штрафів на суму 27,8 млн грн. або на 66,5%.

Якщо ж розглядати цей аналіз ще з такого ракурсу як на протязі року міняється ефективність митного контролю, то по цій його ділянці, перший квартал є домінуючим у порівнянні з іншими (це по даних 2019 року): практично у першому кварталі формується майже половина обсягу деяких показників, наприклад по показнику всього заведено справ, та і по інших. Цей фактор також має враховуватись при плануванні ефективної роботи митних органів у контексті митного контролю.

В Україні при проведенні митного контролю використовується автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка рахується його прогресивною формою і яка була сформована на основі зарубіжного досвіду. Більш детально вона буде розглянута у третьому розділі роботи, а зараз покажемо ефективність цієї системи на практичних даних, які правда дозволять нам просто робити констатацію фактів за 2019 рік і січень – квітень 2020 року (табл.2.8). Аналіз буде обмежений у зв'язку з тим що періоди для аналізу різні і непорівнянні.

Всього кількість митних декларацій щодо яких була реакція АСАУР у 2019 році склала 1 320 411, з яких у 200 514 або 15,2% встановлено розбіжності, невідповідності, порушення. Цифра виглядає невеликою. З метою порівняння з 2020 роком, можна взяти відносні показники, тоді вони складуть 9,4% (251 474

декларацій та 23 606 з помилками і порушеннями), тобто менше від 2019 року на 5,8%.

Таблиця 2.8.

Аналіз результатів опрацювання митних декларацій щодо дотримання митних формальностей за 2019 – січень – квітень 2020 рр.[18, 119]

Назва митного режиму	Кількість							
	у 2019 році	питома вага, %	у т.ч. встановлено розбіжностей, невідповідностей, порушення	% розбіжностей до МД	у січні – квітні 2020 року	питома вага, %	у т.ч. встановлено розбіжностей, невідповідностей, порушення	% розбіжностей до МД
МД, щодо яких зафіксовано реагування АСАУР								
Всього	1-320-411	100,0	200-514	15,2	251-474	100,0	23-606	9,4
У т.ч.								
Експорт	212-398	16,1	5-486	2,6	35-059	13,9	983	2,8
Імпорт	1-060-247	80,3	39	5,2	212-175	84,4	22-452	10,6
МД, за якими рішення про необхідність проведення митних формальностей прийнято посадовою особою митного органу								
ВСЬОГО	90-006	100,0	17-492	19,4	19-715	100,0	4-073	20,7
у т.ч.								
Експорт	12-223	13,6	1-220	10,0	1-579	8,0	276	17,5
Імпорт	74-349	82,6	15-746	21,2	17-432	88,4	3-689	21,2
Разом	1-410-417	-	218-006	15,5	271-189	-	27-679	10,2

Важливим для аналізу є диференціація цього показника стосовно імпорту та експорту. Як для цілого 2019 року, так і для січня – квітня 2020 року, характерним є переважання кількості декларацій по імпорту над експортом: у 2019 році відповідно 1 060 247 (80,3) проти 212 398 (16,1), а у 2020 році 212 175 проти 35 059 відповідно. Але розбіжностей, невідповідностей, порушень більше було виявлено у деклараціях по експорту: 5 486 (2,6) і 39(5,2), у 2019 році і за січень-квітень 2020 року: 22 452 (10,6) і 983 у експортних (2,8) відповідно.

Що ж до безпосередньо рішень посадовою особою митного органу щодо проведення митних формальностей, то у 2019 році з 90 006 випадків за 17 492 (19,4%) деклараціях були прийняті рішення, а за січень – квітень 2020 року питома вага цих рішень вже залишилась на тому самому практично рівні - 20,7%. Більшість рішень було прийнято по деклараціях на експорт - 74 349 (82,6%) і відповідно - 12 223(13,6%) на імпорт. Кількість декларацій по імпорту у яких встановлено розбіжності, невідповідності, порушення - 15 746 (21,2) переважають над експортними - 1 220 (10,0). Така сама тенденція збережена і протягом січня – квітня 2020 року.

Таким чином, ефективність митного контролю залежить від впливу багатьох як суб'єктивних (наприклад, кваліфікація та технічна оснащеність митних органів тощо), так і об'єктивних чинників (наприклад, вплив корона вірусної інфекції, воєнні дії тощо), від масштабів та природи митного ризику тощо.

Висновки до 2 розділу

Аналіз практичної роботи з митними ризиками показав, що на неї мають вплив велика кількість факторів. Так зокрема, це і макроекономічні (валовий внутрішній продукт, показники експорту та імпорту, зайнятість населення, масштаби зовнішньоекономічної діяльності, співробітництво з міжнародними митними інституціями, воєнні дії на території України і в загальному ситуація в світі, що впливає на торгові ринки), так і суб'єктивні (структура митної служби в країні і напрямки її модернізації, технічне забезпечення митних органів, кадровий потенціал, методи та форми митного контролю, які б враховували світові тенденції і досвід, масштаби корупції на митниці і в країні загалом тощо.)

Митний контроль як основний фактор нівелювання митних ризиків зосереджений на таких основних напрямках як контроль митної вартості, на предмет її заниження, що веде безпосередньо до зменшення митних

надходжень до бюджету; за правильністю класифікації товару згідно з УКТ ЗЕД; за доставкою суб'єктами ЗЕД товарів до митного органу призначення та дотриманням умов митних режимів. Найбільш ефективним способом проведення митного контролю є податкова перевірка: планова та позапланова. Аналіз процесу митного контролю дозволив виявити слабе місце щодо розгляду справ про порушення митних правил вже безпосередньо у судах, коли більшість рішень виносяться на користь платників податків, що свідчить або про слабку доказову базу зі сторони митних органів, або про сильні позиції суб'єкта бізнесу у правовій площині щодо предмета розгляду у судах.

Прогресивною формою митного контролює автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка втілює у собі основний принцип митного контролю, а саме принцип вибірконості. Вона побудована із врахуванням світового досвіду, але не підміняє собою повністю людського фактору, а саме втручання у необхідних випадках митного інспектора у процес перевірки заявлених митних декларацій суб'єктом бізнесу.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

3.1.Світовий досвід управління митними ризиками

Розглядаючи питання вдосконалення системи аналізу і управління митними ризиками в Україні, доцільно спочатку звернутись до світового досвіду. Поняття «митний ризик» і відповідно система управління ними присутнє у законодавстві багатьох країн (табл.3.1.).

Як видно, з наведених визначень, спільним у них є існуюча імовірність недотримання митного законодавства країни, що може призводити до різноманітних негативних моментів у митній діяльності, а відповідно і у економічному житті держави (Республіка Молдова, Республіка Азербайджан, Республіка Білорусь, Казахстан). Ці визначення співпадають із багатьма визначеннями, які існують в Україні.

Більш широким є визначення ризику у законодавстві Європейського Союзу. Там наголос ставиться на імовірності настання події, а саме під час ввезення, вивезення, транзиту чи використання товару на території співтовариства або за його межами. Крім того, у Митному кодексі ЄС ще й вказується на небезпеку існування на митній території співтовариства товарів, які мають не їхнє походження, що може завдати шкоди фінансовим інтересам країн учасниць ЄС та здоров'ю споживачів цих товарів, громадян – резидентів, тваринам, навколишньому довкіллю.

Табл.3.1.

Визначення категорії «митний ризик» у митному законодавстві України та міжнародних об'єднань [4, 111]

<u>Країна</u>	<u>Визначення</u>
Україна	Ймовірність недотримання законодавства України з питань митної справи [42].
	Кількісна величина митного поклику у вигляді визначеної оцінки або ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози [43].
	Ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань державної митної служби [32].
ЄС	Ймовірність настання події, яка може виникнути під час ввезення, вивезення, транзиту або кінцевого використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства або за його межами [31].
Республіка Молдова	Ймовірність недотримання чинного законодавства Республіки Молдова [41].
Республіка Азербайджан	Ймовірність недотримання вимог митного законодавства [30].
Республіка Білорусь	Оцінена митними органами можливість недотримання митного законодавства [52].
Казахстан	Ступінь ймовірності недотримання митного законодавства Республіки Казахстан, яке може привести до збитків для держави [53].

Відмітимо, що вважається, що «у країнах СНД категорію «ризик» розглядають як невиконання або недотримання митного законодавства. А в Європейському Союзі його прирівнюють до можливості настання подій та розглядаються як імовірні наслідки настання митних ризиків». [4, 111]

Що стосується безпосередньо вже процесом управління ризиками, то у ЄС під цим поняттям митні адміністрації розуміють ідентифікацію ризиків на систематичній основі за рахунок вибіркового перевірок (саме вибірковість є основною характеристикою системи управління ризиками) і за допомогою впровадження всіх можливих заходів для зменшення ймовірності виникнення ризику.

Згідно нормативних документів Всесвітньої митної організації «процес управління ризиками визначається як систематичне застосування політик, про-

цедур та практик управління до процесу документування, комунікації, консультування, визначення умов, а також виявлення аналізу, оцінки, обробки, моніторингу та аналізу ризиків» [25, 45].

Що стосується міжнародних аспектів застосування системи аналізу та управління ризиками в Україні, то відмітимо що у 2006 році Україна приєдналася до Міжнародної Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, так звана Кіотська конвенція, при тому що вона була прийнята у 1973 р. та переглянута у 1999 р.[1, 8].

Безпосереднє ж застосування основних її норм відбулось у 2011 році з прийняттям спеціального Закону України [16], це зокрема проявилось у врахуванні основних положень Конвенції щодо управління ризиками у Митному кодексі України.

Так само, як і згідно вищерозглянутих нормативних актів щодо управління ризиками, так і у цій конвенції основним принципом у застосуванні процедур митних формальностей, є принцип вибірковості, який застосується вважаючи, що митні органи здійснюють свою діяльність в умовах невизначеності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, і з другої сторони вважається, що ризики, які об'єктивно присутні при перетині товарів через кордон, недостатньо враховані у практичній діяльності митних установ.

Згідно цієї конвенції, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності повинна відбуватись шляхом спрощення митних процедур, а з іншої це не повинно шкодити інтересам внутрішнього ринку, фінансовим інтересам цієї чи іншої країни, наприклад щодо наповнення державного бюджету за рахунок митних надходжень.

Головним положенням Конвенції, яка по своїй суті є сукупністю стандартних правил митного контролю і управління ризиками [1, 8] є те, що митному контролю підлягають всі товари, які ввозяться (вивозяться) з митної території країни, причому незалежно від факту їх оподаткування [22, 214].

При здійсненні митного контролю, згідно Конвенції необхідно дотримуватись певних, визначених принципів, а зокрема [22, 214]:

- використовується принцип «мінімуму» для можливості дотримання митного законодавства;
  - застосування системи аналізу та управління ризиками для визначення кола осіб і товарів, що мають підлягати митній перевірці і її масштабів;
  - широке застосування методів аудиту, зокрема він проводиться після закінчення митних процедур. Для цього митними органами розробляються категорії об'єктів аудиту;
  - застосування у практиці митного контролю сучасних інформаційних технологій, засобів електронних комунікацій, міжнародних стандартів у цій сфері;
  - налагодження співробітництва з митними структурами інших країн та наявність відповідних угод про співпрацю;
- взаємовигідне співіснування з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на основі укладених відповідних меморандумів.

Важливим у проведенні митного контролю, є застосування тих чи інших методів контролю. Знову ж таки, для їх опису використаємо основні положення Кіотської конвенції [22, 214]. Принагідно зауважимо, що аналогічні методи застосовуються і у вітчизняній практиці митного контролю.

Першим, і найбільш ефективним, є застосування документальної перевірки, яка полягає у наданні митним органам певних документів ще до часу подання митної декларації та інших супровідних документів. Це допомагає у попередньому відборі тих об'єктів контролю, які потребують особливої уваги.

Наступним методом є фізичний огляд. Головною його метою є встановити чи відповідає певний товар тим характеристикам, які наведені у супроводжуючих документах. Причому прослідковується взаємозв'язок між цими методами контролю, а зокрема масштаби фізичного огляду впливають з інформації, яка була отримана у результаті проведення документальної перевірки.

Застосовується також і метод ідентифікації товарів, який застосовується для товарів, які або заявлені, або знаходяться у визначеному митному режимі (наприклад, транзиті) і відповідно звільнені від оподаткування. При застосуванні цього методу застосовуються такі і інструменти як цифрове маркування, відбір проб і зразків тощо.

Метод контролю, який застосовується щодо фізичних осіб, це перевірка багажу і у виключних випадках застосовується особистий огляд при існуванні високих ризиків митного правопорушення. У Конвенції існує таке поняття як «двоканальна система» декларування: один канал – зелений колір, який застосовується громадянами якщо вартість, кількість товару не перевищує можливості безмитного ввезення і на які не існує заборони чи обмеження стосовно ввезення. Інший – червоний, для всіх інших громадян. Перевірка здійснюється за принципом вибіркової із застосуванням певних технічних прийомів.

Характерними особливостями митного контролю у світовій практиці, яке впливає і з Кіотської конвенції, є те, що його основою прийнято вважати систему аналізу та управління ризиками, яка визначає кількість методів, які повинні застосовуватись до об'єктів контролю, виходячи з попередньо визначених масштабів (ступеню) ризику.

Особливістю системи управління ризиками є те, що при її застосуванні повинен зберігатись паритет між розвитком торгівлі країни за рахунок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і виконанням митними органами завдань щодо дотримання митного законодавства цими суб'єктами.

Втручання митних органів повинно бути тільки тоді, коли рівень ризиків є високим, при цьому необхідно відокремити їх від операцій з низьким рівнем за рахунок використання достовірної і всеохоплюючої інформації про товарні ринки, про учасників зовнішньоекономічної діяльності, заходи тарифного і нетарифного регулювання, про існуючі схеми незаконної діяльності на митних кордонах, які є факторами ризику (наприклад, заниження митної вартості).

Знаковими подіями у розвитку системи управління ризиками було

презентація «у червні 2011 р. ВМО Компендіум ризик-менеджменту – комплексний документ, в якому розкривається методологія і структура імплементації ризик-менеджменту відповідно до міжнародного стандарту ризик-менеджменту ISO 31000: 2009, наводяться інструкції, методи і приклади застосування ризик-менеджменту й оцінювання ризиків»[46, 269].

Крім того, до Міжнародного дня митника (26 січня) всесвітня митна організація обирає певні лозунги, які мають нести у собі ідею розвитку системи управління ризиками на основі інтеграційності і інноваційності процесів. Так, наприклад, «на 2019 р. обрано девіз «розумні кордони (SMART borders) для безперешкодної торгівлі, подорожей і транспортних перевезень». Вона «спрямована на реконструкцію бізнес-процесів митних адміністрацій відповідно до принципів SMART: безпека (Secure), вимірюваність (Measurable), автоматизація (Automated), базування на системі управління ризиками (Risk Management-based) і технологічність (Technology-driven)» [46, 269].

Відмітимо, що «управління митними ризиками здійснюється за допомогою комп'ютеризованих систем обробки зовнішньоекономічних операцій, які різняться залежно від країни: ACS – у США; ASYCUDA, NCTS – у країнах Європейського Союзу; AIDA – в Італії» [25, 45].

Табл.3.2.

Процес управління ризиками [5]

Показники	Зміст
Моніторинг та перевірка процесу Оцінка відповідності визначеним вимогам	Установлення контексту
	Ідентифікація ризику
	Аналіз ризику
	Оцінка ризику
	Вжиття заходів стосовно ризиків

В Інструкції з управління ризиками Всесвітньої митної організації наведено порядок організації процесу управління ризиками (табл. 3.2)

Необхідно визначити перелік основних міжнародних документів, якими керуються митні органи України під час провадження та вдосконалення системи управління митними ризиками [49]:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

2. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур.

3. Угода про спрощення процедур торгівлі СОТ.

4. Митний кодекс Союзу щодо управління ризиками, прийнятий відповідно до Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 09.10.2013.

5. Рамкові стандарти ВМО.

6. Компендіум з управління ризиками ВМО.

Більш детально вітчизняну модель управління митними ризиками у контексті її вдосконалення на основі міжнародного досвіду ми розглянемо у параграфі 2 третього розділу роботи.

Таким чином, поняття митного ризику широко розповсюджене у практичній діяльності світових митних адміністрацій, має під собою відповідну нормативно – правову базу, основою митного контролю є система аналізу і управління ризиками. Ця система вважається найбільш прогресивною і дієвою, вона побудована на принципі вибіркової і яка відображає інтереси як держави, так і суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Як безпосередньо світовий досвід управління ризиками застосовується у вітчизняній практиці, ми розглянемо у наступному параграфі роботи.

3.2. Вектори вдосконалення управління митними ризиками в Україні

Розглядаючи питання функціонування системи управління ризиками, необхідно відмітити, що вона використовується Державною митною службою з 2005 року. Вже з 2006 року в автоматизованій системі митного оформлення застосовується модуль автоматизованої системи аналізу та управління ризиками. Це дозволяє забезпечити проведення автоматизованого аналізу та оцінки ризиків, причому у режимі реального часу під час оформлення митних декларацій. В наземних пунктах пропуску через кордон України такий модуль впроваджено в автоматизованій системі митного оформлення з 2012-2013 років.

Причому приєднання до Міжнародної (Киотської) конвенції і використання її основних норм відбулось 05 березня 2011 року з набранням чинності Закону України Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції згідно з додатком 1 до протоколу про внесення змін до міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Нормативно – правові акти, які використовуються у світовій практиці при застосуванні системи управління і аналізу митними ризиками ми розглянули у попередньому параграфі роботи.

Відмітимо, що на сьогоднішній день діє розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року №978 – р «Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року» на основі якого розроблено стратегію розвитку розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року [44] і «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю»(Наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. №684).

Згідно ст.361 Митного кодексу України «Цілі застосування системи управління ризиками» «управління ризиками - це робота митних органів з

аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів» [32].

Управління митним ризиком – «систематична робота з розробки та практичної реалізації заходів щодо запобігання й мінімізації ризиків, оцінки ефективності їх застосування, а також контролю за виконанням певних митних режимів та процедур» [1, 9].

Згідно з чинним митним законодавством України, виокремлюють такі цілі застосування системи управління митними ризиками: 1) запобігання, прогнозування і виявлення порушень законодавства України з питань митної справи; 2) забезпечення більш ефективного використання наявних у митних органів ресурсів та зосередження їхньої уваги на окремих згрупованих об'єктах аналізу ризику, щодо яких є потреба у застосуванні окремих форм митного контролю або їх сукупності, а також у підвищенні ефективності митного контролю (сферах ризику); 3) забезпечення в межах повноважень митних органів заходів із захисту національної безпеки, життя і здоров'я людей, тварин, рослин, довкілля, інтересів споживачів; 4) прискорення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України [25; 32].

Вважаємо, що систему управління ризиками необхідно будувати на основі принципів митного контролю на основі використання системи управління ризиками, які викладені у Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур Всесвітньої митної організації.

На наш погляд, необхідно брати все найкраще зі світового досвіду, але обов'язково враховуючи вітчизняні реалії митної справи, яка має ряд відмінностей. Які викликані багатьма як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами.

Встановлення контексту управління передбачає у себе визначення відповідних рівнів, зокрема стратегічний, тактичний та оперативний, що формують систему управління ризиками (табл.3.3.). і сфер ризику.

Табл.3.3.

Рівні системи управління митними ризиками [25, 43]

Рівні системи управління митними ризиками		
Стратегічний рівень	Тактичний рівень	Оперативний рівень
Визначення пріоритетних напрямів реалізації заходів	Індикатори ризику; профілі ризику; Методичні рекомендації щодо роботи посадових осіб митниць з аналізу та оцінки ризиків	Застосування визначених інструментів у конкретних випадках переміщення товарів

Як видно, кожен рівень має своє завдання і свій зміст. Так, стратегічний рівень, виходячи навіть з його назви, визначає пріоритетні, головні напрями практичної реалізації заходів; на тактичному рівні визначаються індикатори ризику та профілі ризику, який може бути у формі паспорта профілю ризику і програмного коду профілю ризику і вже на оперативному рівні відбувається практичне застосування інструментів митного контролю у конкретних ситуаціях по переміщенню товарів.

Наступний етап, а це етап ідентифікації ризиків, полягає у в'ясненні причин виникнення ризику і відповідного його детального опису із вказівкою суб'єкта ризику, наприклад учасника зовнішньоекономічної діяльності, місця і часу виникнення, можливої причини його виникнення і потенційних наслідків його існування.

Що стосується аналізу ризиків, то він полягає у оцінці рівня ризику на основі вивчення імовірності виникнення, наслідків його функціонування тощо. При умові, що наприклад, цей рівень оцінки низький, то можливий варіант, що спеціальні заходи контролю щодо нього і будуть необхідні. На сьогоднішній

день існує наступна класифікація оцінки ризиків за високим, середнім та низьким рівнем.

Табл.3.4.

Основні напрями реалізації Стратегії системи управління ризиками у сфері митного контролю у контексті організаційно – правових рішень на період до 2022 р. [25, 44]

Напря́м	Заходи щодо реалізації
Вдосконалення підходів до управління митними ризиками	Забезпечення підтримки в актуальному стані автоматизованої системи аналізу та управління ризиками шляхом наповнення її новими профілями ризику (опису будь-якого набору ризиків, у тому числі визначених комбінацій індикаторів ризику, що є результатом збору, аналізу та систематизації інформації), актуалізації діючих профілів ризику, вдосконалення автоматизованих алгоритмів аналізу та оцінки ризиків.
	Посилення ролі митниць у процесах управління ризиками, у тому числі шляхом регіонального профілювання ризиків.
	Розширення джерел інформації для проведення аналізу та оцінки ризиків, у тому числі автоматизованого аналізу й оцінки.
	Застосування таргетингу під час здійснення митного контролю найбільш ризикових зовнішньоекономічних транзакцій, а також для проведення оцінки ризиків до прибуття товарів, транспортних засобів у пункти пропуску через державний кордон.
	Упровадження системи автоматизованого розподілу суб'єктів господарювання залежно від характеристик таких суб'єктів та історії їхньої діяльності під час проведення автоматизованого аналізу та оцінки ризиків.
	Удосконалення підходів до проведення аналізу та оцінки ризиків під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості шляхом застосування попередніх рішень із питань визначення митної вартості.
	Створення комплексної автоматизованої системи моніторингу застосування системи управління ризиками.
	Застосування єдиних підходів до роботи з наявним програмним забезпеченням та

Щодо вжиття заходів відносно ризиків, то виділимо один момент, а саме те що цей етап включає свого роду план управління ризиками із врахуванням кадрових, технічних та фінансових ресурсів митних структур того чи іншого рівня.

Щодо сфер ризику, то вони класифікуються за чотирма групами: митний режим (імпорт, експорт, реімпорт, реекспорт, транзит тощо), можливий характер порушення (наприклад, завищення або заниження митної вартості товару), можлива мета порушення (наприклад, ухилення від сплати або зменшення суми митних платежів) і вид товару, стосовно якого може бути здійснене порушення (наркотичні засоби, психотропні речовини) [43].

Про ефективність цієї системи управління ризиками свідчить те, що «щомісяця модулі АСАУР забезпечують автоматизовану оцінку ризиків за близько 200 тис митних декларацій, 290 тис комерційних переміщень та 1,26 млн переміщень пасажирських транспортних засобів у наземних пунктах пропуску» [4, 113]

Відмітимо, що наші всі положення щодо вдосконалення управління ризиками базуються на міжнародному досвіді і відповідних нормативно – правових актах України, одним з яких є Стратегія системи управління ризиками у сфері митного контролю у контексті організаційно – правових рішень на період до 2022 р. (табл.3.4. і 3.5.).

В контексті вдосконалення АСАУР необхідно підтримувати її в актуальному стані шляхом роботи з профілями ризику, які є сумою набору певних ризиків, а зокрема робити нові профілі та вдосконалювати діючі на основі покращення автоматизованих алгоритмів аналізу та їх оцінки.

Якість профілів ризиків базується на якості вхідної інформації, тобто ставиться вимога щодо вдосконалення джерел відповідної інформації.

Велика увага приділяється технічній стороні процесу управління митними ризиками, а зокрема сучасне програмне забезпечення та сучасна техніка митного контролю, ставиться завдання щодо створення

автоматизованої системи спостереження за ефективністю застосування системи управління митними ризиками.

Табл.3.5.

Основні напрями реалізації Стратегії системи управління ризиками у сфері митного контролю у контексті вдосконалення основних підходів до управління митними ризиками на період до 2022 р. [25, 44]

Напрямо	Заходи щодо реалізації
Здійснення інституційних змін	Утворення у структурі ДФС окремого структурного підрозділу з питань управління митними ризиками, штатна чисельність якого повинна бути не менше 70 посадових осіб.
	Утворення у структурі підрозділу інформаційних технологій ДФС підрозділу з питань розроблення і супроводження автоматизованої системи аналізу та управління ризиками і проведення аудиту штатною чисельністю не менше п'яти посадових осіб.
	Утворення у структурі митниць самостійних підрозділів із питань управління ризиками, штатна чисельність яких повинна бути не менш як п'ять посадових осіб для митниць штатною чисельністю до 500 осіб та не менш як 11 посадових осіб для митниць штатною чисельністю 500 осіб та більше.
Забезпечення розвитку людських ресурсів	Удосконалення системи професійної підготовки посадових осіб із питань аналізу та оцінки митних ризиків.
	Забезпечення навчання та підготовки осіб, уперше прийнятих на роботу у митницях, із питань управління митними ризиками.

З метою економії часу та людських ресурсів доцільним є автоматизований розподіл суб'єктів бізнесу у процесі аналізу та управління ризиками у залежності від історії їх діяльності та відповідних характеристик цього бізнесу (масштабів тощо).

Необхідно розвивати такий прогресивний спосіб аналізу та оцінки ризиків як таргетинг. Його суть полягає у тому, що «попередньо проаналізовані, в тому числі із застосуванням АСАУР, зовнішньоекономічні операції підлягають додатковій оцінці на предмет наявності ризиків із

використанням доступних органам ДФС (їх структурним підрозділам) джерел інформації» [46, 271].

Цей спосіб управління митними ризиками надає можливості щодо розширення кордонів автоматизованого управління ризиками та створює можливості для комбінованого контролю із застосуванням СУР.

Окремим напрямком вдосконалення системи управління ризиками є напрямок щодо посилення роботи з людськими кадрами митниці (табл.3.5.), зокрема їх професійної підготовки, навчання тільки прийнятих співробітників, створення на митницях самостійних підрозділів щодо управління ризиками із визначенням штатної чисельності, як на центральному рівні, так і на місцях.

Висновки до 3 розділу

Митний ризик та управління ним присутні у митних практиках багатьох країн. Вважається, що він полягає в імовірності настання ризику, пов'язаного з невиконанням, порушенням митного законодавства. Регламентується митний ризик цілою сукупністю нормативно – правових актів, серед яких можна виділити Митний кодекс ЄС, Міжнародна (Киотська) конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур тощо. Згідно останнього документа управління ризиками, на сьогодні є основою митного контролю, який сприяє оптимальному використанню ресурсів митної служби, зокрема кадрових, фінансових та технічних, при цьому не знижуючи її ефективності. За допомогою визначених процедур досягається можливість концентрації та зосередження митного контролю на тих ділянках, де існує найбільший ризик правопорушення.

Серед основних принципів виділяється принцип мінімуму, широке застосування аудиту, співпраця з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, врахування їх інтересів поряд з інтересами держави при проведенні митного контролю, співпраця з митними органами інших країн. До методів, які

використовуються при проведенні митного контролю відносяться документальні перевірки, ідентифікація товарів, фізичний огляд товару, методи огляду фізичних осіб щодо багажу, у виключних випадках, особистий огляд.

Поняття управління ризиком виходить з розуміння того, що під ризиком розуміється імовірність недотримання митного законодавства країни, а під управлінням ризиком розуміється вже певна діяльність митних органів з аналізу можливих ризиків, їх своєчасного виявлення та оцінки, розробку і реалізацію на практиці відповідних заходів, які у кінцевому підсумку спрямовані на зменшення масштабів ризику, оцінку щодо ефективності цих заходів митного контролю.

ВИСНОВКИ

1. Ризики як економічна категорія є присутня на всіх стадіях розвитку суспільства і у всіх сферах діяльності держави: у політичній, соціальній, економічній тощо. Ризик завжди пов'язаний з невизначеністю і залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів вони бувають явними і прихованими; носять альтернативний характер; мають правове підґрунтя; призводять до позитивних або негативних результатів; мають свої методи, способи вирішення. Крім того, ризики мають свій об'єкт та суб'єкт.
2. Поняття митного ризику існує у митному законодавстві багатьох країн. Під ним розуміється імовірність настання ризику пов'язаного з порушеннями митного законодавства, що призводить до негативних наслідків, наприклад недоотримання митних платежів, загрози навколишньому середовищу, безпеці громадян – резидентів тощо. Питання боротьби з ризиками розглядається з позиції систематичності і вибіркості. Під це підведена і відповідна нормативно – правова база, наприклад у країнах ЄС, це Митний кодекс. Також на необхідність здійснення митних формальностей на основі вибіркості, спрямована і Міжнародна (Киотська) конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, до якої Україна приєдналася у 2006 році, а основні норми Конвенції почала застосовувати у 2011 році із прийняттям спеціального Закону України. Згідно основних положень Конвенції, з однієї сторони має бути забезпечено спрощення і прискорення митних процедур, які застосовуються у митному контролі, а з другої – це не має зашкодити інтересам тої чи іншої країни, наприклад у контексті наповнення бюджетів митними надходженнями. Однією з основних задач

є також сприяння розвитку торгівлі країни поряд з проведенням ефективного митного контролю.

3. Ризики, як об'єкт митного контролю виникають внаслідок розбіжностей у національних законодавствах країн, правилах тарифного та нетарифного регулювання, недостатньої кваліфікації або просто необізнаності учасників митного процесу (експортерів та імпортерів) з питань перетину кордону, правил виконання митних формальностей, особливостей митного контролю на території тієї чи іншої країни.
4. Серед основних методів митного контролю, побудованого на основі ідентифікації ризиків, згідно Кіотської конвенції виділяють: документальні перевірки, ідентифікація товарів, фізичний огляд. Головним принципом є принцип мінімуму, широке застосування методів аудиту, широка співпраця з митними органами інших країн, врахування інтересів бізнесу, які ведуть зовнішньоекономічну діяльність, поряд з інтересами держави у сфері митного контролю щодо, наприклад, недопущення втрат митних надходжень. Кожна митниця у своїй діяльності використовує ті чи інші процедури митного контролю з метою підвищення ефективності своєї діяльності, такі як аналіз, оцінка, аудит тощо, що дозволяє мінімізувати масштаби митних ризиків як існуючих, так і потенційних.
5. З метою якісного забезпечення митного контролю, його оптимізації, вибіркової, в Україні застосовується автоматизована система аналізу та управління ризиками, скорочено АСАУР. Під управлінням ризиками розуміють діяльність митних органів щодо виявлення та оцінки масштабів ризиків, розробку і реалізацію певних заходів, методів контролю, які базуються на певних принципах та оцінку і ефективність проведених дій щодо зменшення впливу митних ризиків на економічні процеси в країні.
6. Система управління ризиками, використовується у митній практиці з метою оформлення відповідних товарів та інших процедур під час

митного контролю, особлива цінність цієї системи під час виявлення ризикових операцій, які присутні під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Важливість і необхідність цієї системи викликана зростанням масштабів експортно – імпорتنих операцій з одночасним розширенням асортименту товарів. Правда це положення, не розповсюджується на сучасний період розвитку України, зокрема на час російсько – української війни. При цьому, виникає потреба у перешкодженні для створення бар'єрів для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з одночасною потребою у наповненні дохідної частини бюджетів митними платежами.

7. Ще однією причиною впровадження автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, полягає у тому що Україна є членом Всесвітньої митної організації і як її член зобов'язана приєднатись до переліку міжнародних митних документів, які регламентують застосування саме застосування цієї системи. Саме на застосування цієї системи вказує і Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Управління ризиками є міжнародною митною практикою, яка застосовується митними службами багатьох країн світу. Основним нормативно – правовим документом в Україні, який регламентує систему управління ризиками, її застосування на практиці, є Митний кодекс, зокрема ст.361.
8. Як і кожне економічне поняття, система управління ризиками має свій суб'єкт - посадові особи Державної митної служби і об'єкт – безпосередньо сам ризик, який виникає у процесі здійснення митних операцій. Методика здійснення системи управління митними ризиками полягає у створенні електронних профілів ризику. Основна увага зосереджена на контролі процесу подання митної декларації до митного оформлення. У зв'язку з тим, що практично в Україні стовідсоткове електронне декларування, то відповідно вся інформація про товар буде вже у електронному вигляді. Надалі митна декларація проходить реєстрацію і вже автоматично у режимі реального часу буде оцінена за

допомогою автоматизованої системи аналізу та управління ризиками. У процесі оцінки по кожній конкретній декларації формується перелік митних формальностей, наприклад контроль класифікації товарів, країни походження, митної вартості, митний огляд, зважування і т.д., для проведення процесу митного оформлення. Вони повинні бути виконаними митним інспектором. Цей перелік залежить від наявності критеріїв ризику, які закладені в АСАУР, і причому це визначається на центральному рівні, тобто Державною митною службою України і які використовуються на українських митницях. Але одночасно цей перелік митних формальностей можна при необхідності або розширити, або навпаки зменшити, тобто можна скоригувати перелік визначений АСАУР. Це прерогатива митного інспектора на місці здійснення митних формальностей. Це свідчить про те, що комп'ютерна програма не може замінити людського чинника, тому що людина має ще інтелект, чуття тощо.

9. Вдосконалення митного контролю у контексті більш ефективного застосування системи управління ризиками полягає у подальшій автоматизації цього процесу, забезпечення технічними засобами контролю, програмного забезпечення, робота з кадровим потенціалом, подальше впровадження таргетингу, робота з профілями ризику за рахунок вже діючих і створення нових і відповідно забезпечення якісної вхідної інформації для їх створення.

Список використаної літератури:

1. Батченко Людмила, Ковальова Марія. Європейський досвід управління митними ризиками. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. № 6(226). С. 5-17.
2. Борисенко В.С. Митний контроль експортно-імпортних операцій підприємства. *Сучасні тенденції розвитку митної справи в умовах євроінтеграції*: матеріали наук.- практ. круглого столу (м. Ірпінь, 6 грудня 2016 р.). Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь. 2017. С. 19-22.
3. Брехов С. Розвиток системи управління митними ризиками в контексті підвищення ефективності постминого аудиту в Україні. *Економічний вісник. Серія фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип.1. с.37 - 42.
4. Бугель Ю.В. Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 31 (70). № 4, 2020. С.109 – 118
5. Вакульчик О.М., Сисолятїна І. Г. Роль митного пост аудиту в побудові профілю ризику. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка»*. 2011. №2 (46). С. 13-24
6. Владичин У.В., Реверчук С.К. Банківське кредитування : навчальний посібник. Київ : Атака, 2008. 648 с.
7. Волков О.И., Сакляренко В.К. Економічні фірми : навчальний посібник. Москва : ИНФРА-М, 2000. 280 с.
8. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навч. посіб. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
9. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С.646-650.

10. Грабовський П.К., Петрова С.Н., Полтавцев С.І. та інші Риск в современном би знесе. За ред. П.Г. Грабовського. М.: Видавництво “Аланс”, 1994. 312 с.
11. Гупанова Ю.Е. Облік невизначеності ризику при управлінні якістю митних послуг. Вісник МГОУ. Серія «Економіка». 2012. № 2. С. 55–62.
12. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 312 с.
13. Дьяченко О.В, Вишинська Т.Л., Литвин С.М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1. С. 218-227.
14. Експорт товарів збільшився на 38,4%, а імпорт послуг – майже на третину - Держстат <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3403805-eksport-tovariv-zbilsivsa-na-384-a-import-poslug-majze-na-tretinu-derzstat.html>
15. Жарковская Е.П. Банковское дело. Москва: Омега-Л, 2006. 452 с.
16. Закон України Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції згідно з додатком 1 до протоколу про внесення змін до міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. В редакції Закону №3018 – VI від 15.02.2011 р., ВВР, 2011, №35, ст. 347. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-16#Text>
17. Закон України Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції згідно з додатком 1 до протоколу про внесення змін до міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. В редакції Закону №3018 – VI від 15.02.2011 р., ВВР, 2011, №35, ст. 347
18. Звіт про результати аудиту ефективності діяльності Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України. Затверджено рішенням Рахункової палати від

- 22.12.2020 № 34-3 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/34-3_2020/Zvit_34-3_2020.pdf
- 19.Звіт про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції. Затверджено рішенням Рахункової палати від 14.09.2021 № 20-2 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/20-2_2021/Zvit_20-2_2021.pdf
- 20.Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. Київ: “Центр навчальної літератури”, 2004. 304 с.
- 21.Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2007. 344 с.
- 22.Калінеску Т.В., Недобега О.О., Альошкін В.С. К17 Митна безпека : підручник / Т.В. Калінеску, О.О. Недобега, В.С. Альошкін. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 336 с. https://www.polessu.by/sites/default/files/sites/default/files/02per/03document/435_1.pdf
- 23.Капітанець С.В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 26. Ч.І. С. 55-58.
- 24.Квеліашвілі І.М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державноуправлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. вип. 1(21). 2019. С. 1-14.
- 25.Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 35. 2021.с.42 – 46
- 26.Комаров О.В. Митний ризик як ключовий елемент механізму державного ризик-менеджменту в митній галузі. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/35594/1/savunova_2010_1_CA_issues (дата звернення: 18.06.2022).

27. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96-вр](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-вр).
28. Костишин Ю. С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави: дис. ... доктора філософії: 072 . Житомир, 2021. 266 с.
29. Мальцев А.А., Аминев Р.Б. Система управління ризиками в роботі митних органів. *Прикладна економіка*. 2006. № 4. С. 89–92.
30. Митний кодекс Азербайджанської Республіки : Закон Республіки Азербайджан від 20.09.2011 № 200. URL: <http://www.customs.gov.az/uploads/customs%20code.pdf> (дата звернення: 17.06.2022).
31. Митний кодекс Європейського Співтовариства : Регламент, затверджений Європейським Парламентом і Радою (ЄС) від 23.04.2008 № 450. URL: http://logisticsinfo.ru/wp-content/uploads/2012/11/EUcustoms_Regulation.pdf (дата звернення: 17.06.2022).
32. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 17.06.2022).
33. Мінекономіки прогнозує зростання експорту у 2020 році на 7,8%. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/620777.html>
34. Мушенко В.В., Тімашов В.О. Правовий інститут митного контролю, його принципи, види. *Приватне та публічне право*. 2020, № 2. С. 102-107.
35. Обсяг зовнішньої торгівлі за півроку зменшився на 9,5%. URL: http://lb.ua/economics/2020/07/13/461750_obsyag_zovnishnoi_torgivli_piv_roku.
36. Оприлюднено прогноз Мінекономіки на найближчі три роки/ URL: <http://www.unian.ua/economics/finance/minekonomiki-oprilyudneniy-prognoz-po-inflyaciyi-i-zrostannya-vvp-novini-ukrayina-11093186>
37. Офіційний веб – сайт Державної казначейської служби України URL: <http://www.treasury.gov.ua>

- 38.Петрук О.М., Костишин Ю.С. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2020. № 2 (88). С. 93-102.
- 39.Пісной П. Державна митна служба України на шляху аналізу та управління митними ризиками. *Ефективність державного управління*. 2009. Вип. 18/19. С. 344–353.
- 40.Порядок розроблення профілів ризиків : Наказ Державної митної служби України № 1514 від 22.12.2010 (із відповідними змінами Наказу Держмитслужби № 22 від 11.01.2012). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MK120030?an=4&ed=2012_01_11 (дата звернення: 07.07.2020).
- 41.Про затвердження Концепції системи управління ризиками в Митній службі : Постанова Республіки Молдова від 03.11.2005 № 1144. URL: http://www.customs.gov.md/files/acte/legi_ru/Risk.doc (дата звернення: 17.06.2020).
- 42.Про затвердження Концепції створення, запровадження і розвитку системи аналізу та управління ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю : Наказ Держмитслужби України від 27.05.2005 № 435. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0435342-05> (дата звернення: 15.06.2020).
- 43.Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику : Наказ Державної митної служби України від 24.05.2012 № 597. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1514342-10> (дата звернення: 15.06.2020).
- 44.Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року №978 – р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#Text>
- 45.Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України. Постанова Кабінету Міністрів України від

- 18.12.2018 року. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF>.
- 46.Разумей Г.А. Розвиток механізмів електронного управління митними ризиками. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 3 (22). 2019. С.267 - 277
- 47.Регулювання митної справи: підручник/ За заг. ред. Войцещука А.Д. Хмельницький: Видавництво ІНТРАДА, 2007. 312 с.
- 48.Сайт Державної митної служби України <https://customs.gov.ua/>
- 49.Система управління ризиками в державній митній справі України : монографія / за заг. ред. О.А. Фрадинського. Хмельницький : НДІ ФП УДФСУ, 2019. 228 с.
- 50.Столєтов Ю.В. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №10. 2011. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=340>
- 51.Стойнова Е.С. Финансовый менеджмент. – М.: Перспектива, 1993. 235 с.
- 52.Таможенный кодекс Республики Беларусь от 4 января 2007 года № 204-3. URL: <http://pravo.by/main.aspx?guid=4061&p0=2007&p1=17> (дата звернення: 23.04.2022).
- 53.Таможенный кодекс Республики Казахстан от 5 апреля 2003 года № 401-2. URL: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=02778&ogl=all> (дата звернення: 20.04.2022).
- 54.Терещенко С.С., Галько С.В. Правова основа формування системи аналізу ризиків як інструменту вдосконалення технології здійснення митних процедур. *Митна безпека*. 2010. № 2. С. 26–36.
- 55.Товт Вікторія Михайлівна Сутність та особливості здійснення митного контролю. *Ефективність державного управління*. вип. 1 (58). ч. 1.2019. С.133-142

- 56.Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / за заг. ред. І.Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. 288 с.
- 57.Хома В.О., Царенко В.І. Актуальні проблеми удосконалення системи протидії митним правопорушенням: монографія. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України. ФОП Мельник А.А., 2018. 194 с.
- 58.Цигічко В.Н., Кононов А.А., Полікарпов А.К. Концепція системи управління ризиками порушення митного законодавства. *Праці ІСА РАН*. 2007. Т. 31. С. 21–41.
- 59.Щербатюк Н.В. Організація митного контролю: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*.2020/1.с.387-391
- 60.Юрченко В.О. Кримінологічна характеристика запобігання контрабанді в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. ч.2 Спецвипуск. С. 209-212.